

STATISTILINE ÜLEVAADE

Ülevaatlik lühiinformatsioon tabelites ja joonistel esitatud materjalidest

Raamatusse lülitatud poliitilistel põhjustel arreteeritud 20164 eestimaalase isikuandmete töötlemise tulemused näitavad, et koos järelasumisega oli keskmiseks karistumääraks 15,74 aastat. Maksimaalne karistusaeg oli 25+5+5, mis tähendab 25 aastat vanglas või vangilaagris, viis aastat sundasumist ettenähtud kohas (peamiselt Siberis) ja viis aastat mitmesuguste õiguste piiranguid. Selles raamatus ei ole viimatosutatud viit piiranguaastat arvestatud. Karistumäär on süüdimõistva otsuse langetanud organi (tribunali, erinõupidamine, kohaliku riikliku julgeoleku komitee vm.) otsusega või muul viisil määratud aastate arv. Karistumäär võis vangla-aastate jooksul ka pikendada või lühendada. Umbes kümne aasta jooksul alates Stalini surmast 1953. aastal vaadati karistumäärasid uuesti läbi, vähendati neid või hakati vangistatuid järk-järgult ennetähtaegselt vabastama. Seega oli tegelik kinnipidamiskohtades viibitud aeg üldjuhul karistumäärast lühem.

Vanglast vabaneti ja naasti väga mitmeti: invaliidistumise tagajärjel, üleminekuga asumisele või nõndanimetatud armuandmisega, samuti põgenemise teel ja tähtaja lõppemisel. Ka vangivalvurite või kaasvangide poolt tapetud (0,5 %) ja kinnipidamiskoha rasketes tingimustes haigustesse surnud isikud (25,8 %) loeti karistusekandmisest vabanenuks. 28 protsendi isikute puhul ei ole vabanemine või vanglast muudel põhjustel väljumine ehk naasmine dokumentidel märgitud või on küsitluslehe alusel teadmata. Vabanemise ja naasmise andmeid ei ole ülevaatlikes tabelites ja joonistel esitatud, kuid neid võib leida neljandas peatükis toodud põhiandmetes isikute kohta eraldi.

Küllaldase põhjalikkusega on poliitilistel põhjustel vahistatud inimeste arv (ka protsent) arreteerimisaastate järgi kujutatud joonisel 3.1.-1. Vahistatute või arreteeritute vanuseline ja sooline struktuur on kujutatud joonisel 3.3.-1. Jätame need joonistel ja joonistele eelnenud tabelites 3.1 ja 3.3 esitatud arvandmed lugejale kommenteerimiseks.

Arreteeritute surmaotsus 8,4 protsendile ja üldjuhul lasti need inimesed ka maha. Tihti püüti mahalaskmist varjata võltssurmatunnistusega, milles surma põhjendati haigusega. 26,4 protsenti vahistatutest suri laagrite ebainimlikes tingimustes või mõrvati.

Seega on igaveseks ajaks vangilaagritesse jäänud 34,8 protsenti. Arreteeritute olid 88,7 protsenti mehed; mehi ja naise vanuses 21–55 aastat oli 82,5 protsenti üldarvust, kuni 20-aastasi oli 4,8 protsenti (sealhulgas 7 imikut), 66–90-aastased pensionärid moodustasid 1,5 protsenti. Kõige intensiivsemalt arreteeriti 1945. aastal (22,64 % üldarvust), 1941. aastal (18,7 %) ja 1950. aastal (8,31 %). Maksimaalse kestusega aastakeskmised karistused olid 1951. aasta arreteeritutele – 25,45 aastat koos asumisajaga, mis tavaliselt ei ületanud viit aastat. Üle 20-aastased aastakeskmised karistused olid veel 1948., 1950., 1952. ja 1953. aasta arreteeritutele. Surmaotsuste suhteline sagedus vähenes 1937. aasta 81,36 protsendilt selgelt väljendunud tendentsina 1947. aastal 0,94 protsendini. Surmaotsuste suhteline sagedus suurenes taas 1952. (1,59 %) ja 1953. aastal (2,13 %).

Süüdimõistmisel kasutati Eestis tagasiulatuvalt kehtinud Vene NFSV kriminaalkodeksi § 58-1a sagedusega 38,11 protsenti, § 58-11 sagedusega 19,6 protsenti, § 58-13 sagedusega 5,29 protsenti ja § 58-10 sagedusega 4,43 protsenti. Neile järgnesid kriminaalkodeksi paragrahvid 58-4, 17-58-1a, 58-16 ja 58-10 lg. 1 kasutamissagedusega 3,11–2,21 %. Ülejäänud paragrahvide kasutamissagedused on alla 1,9 protsendi.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 1940. aasta 6. novembri seadlusega, millele on alla kirjutanud presiidiumi esimees Mihhail Kalinin ja sekretär Aleksander Gorkin, kehtestati Vene NFSV koodeksi alusel kriminaalvastutusele võtmise süütegude eest, mis on Eesti, Läti ja Leedu territooriumil toime pandud enne nõukogude võimu kehtestamist neis riikides. Eesti

NSV ajutise Ülemnõukogu Presiidiumi 1940. aasta 16. detsembri seadlusega pandi vastavalt sellele seadlusele Eesti territooriumil kehtima Vene NFSV kriminaalkodeks niisuguste süütegude eest kriminaalvastutusele võtmisel, mis olid toime pandud enne nõukogude võimu kehtima hakkamist. 1940. aasta 16. detsembri seadlusele kirjutasi alla Eesti NSV ajutise Ülemnõukogu Presiidiumi esimees Johannes Vares ja sekretär Voldemar Telling. Vene NFSV kriminaalkodeks (1926. aasta redaktsioon koos muudatustega kuni 15. novembrini 1940) avaldati eesti keeles ametliku tõlkena 1941. aastal.

Nagu tõendab kompartei ja KGB edaspidine praktiline tegevus, andsid seltsimehed Vares ja Telling oma allkirjaga (kas neil selleks volitust oli või mitte) Kalininile ja temale alluvale (võib-olla tegelikult ka mittealluvale) genotsiidimehhanismile võimaluse maha lasta või vangistada vähemalt pool Eesti elanikkonnast. Eriti hästi sobisid selleks § 58 (riiklikud kontrrevolutsioonilised kuriteod, 6,5 leheküljel) ja § 59 (NSV Liidule eriti ohtlikud valitsemiskorravastased kuriteod), aga ka teised paragrahvid.

Paragrahvide 58-13, 58-3, 58-10 ja ka muude järgi mõisteti süüdi ja karistati inimesi tegevuse eest, mis oli toime pandud iseseisvas Eesti Vabariigis ja oli igati kooskõlas tollaste seaduste ning tavadega. Nende paragrahvide alusel karistati ministreid, Riigikogu liikmeid, poliitikategelasi, politseinikke, kaitseliitlasi, linnapeasid, maavanemaid, Vabadussõjast osavõtnuid, välisesinduste ja saatkondade töötajaid jne. Igasugust sõnas ja trükis avaldatud kriitikat Nõukogude Liidu suhtes käsitati laimuna ja karistati § 58-10 järgi.

Arreteeritud eestimaalaste sagedasemate kinnipidamiskohtadena (vangilaagrite ja vanglate asukohana) on dokumentides märgitud Komi ANSV (18 %), Sverdlovski oblast (12,4 %), Krasnojarski krai ja Irkutski oblast (kokku 12,3 %) ning Karaganda oblast (9,4 %). Üaltoodud andmeid võib leida statistilise ülevaate tabelites ja joonistel.

Aastatel 1936–1939 arreteeritud isikud olid valdavalt Venemaa eestlased, kelle toimikud on hilisema elukoha järgi, teistkordse vahistamise või lihtsalt järelevalve tõttu toodud Eestis asuva KGB arhiivi riulitele. Nende, enne Eesti okupeerimist arreteeritud isikute hulgas oli ka Eestist mitmesugustel põhjustel üle piiri Venemaale siirdunud inimesi, kes vangistati seal peamiselt nõndanimetatud spioonidena.

Tabelite numbris, näiteks "3.4", tähistab esimene arv peatüki numbrit, teine tabeli järjekorranumbrit. Jooniste numbris, näiteks "3.4.-2", osutavad esimesed kaks arvu sellele, millises tabelis on joonise koostamisel kasutatud arvandmed, viimane on tabeli juures oleva joonise järjekorranumber.